

Postmodern Okuyucu

Semih TOPSAKAL

Postmodern bir tarzda yazılmış veya bu amaçla yazılmamış olsa da bu kategoride değerlendirilmiş ve değerlendirilmekte olan bir metni okumak neden cazip gelir kimi okurlara? Neden birçok kitap arasından, okunurken zihnî melekelerin icrası esnasında beyindeki kıvrımların azami oranda çalışmak zorunda olduğu ve başlıklar, sayfalar, paragraflar hatta cümleler arasındaki bağlantıyı kurmak için yoğun çaba sarf etmenin şart olduğu metinler seçer bazıları? Okumak bir eğlenceyse (kimileri için olduğu gibi) okunduğunda duyguların ekserisinin coşkunluk derecesinde yaşandığı, yalnızlığın karanlığa döndüğü, çaresizliğin tükenişe eklemelendiği, aşkın karmaşık ve çözülemez bir hâl aldığı, toplumsal ve sosyal bunalım ve uyumsuzluğun entelektüel bir boyuta dönüştüğü, zamanın ve mekânın silik birer görüntü şeklinde sonsuzlukla eş değer bir genişliğe yayıldığı, kahramanlarının hemen hemen hepsinin ölümü ile sonuçlanan bir hayata küsmüşlükle kurgulandığı, intiharın kutsandığı anlatılar kim için ve neden bir eğlence aracı olarak algılsın ki? Bir okuyucu severek okuduğu romana olmasa da roman anlayışına bütün silahlarını doğrultmuş bir anlatı şeklinden hangi duygu ve düşünceler sebebiyle zevk alır bir duruma gelebilir?

Bütün bu sorular zincirinin birçok açıklaması olabilir. Bu açıklamalar, çok seçkin filozoflara, seçkin felsefi yaklaşımlara, çıkarımlara, çok değerli örneklerden yola çıkarak güçlü metinlere göndermelerde bulunarak sağlam bir entelektüel birikimin ipuçlarını da gösterme imkânı yakalamış olmanın sevinciyle sıralanabilir. Modernize edilmiş hayatların daraltılmış özgürlüklerinden, zamanın parçalanmışlığından, siber dünyanın mekânsızlığından, uyumsuz, yalnız, patolojik, akli dengesi bozuk, mevcut statükonun bütün argümanlarına karşı isyan bayraklarını açmış karakterlerden dem vurulabilir belki. Büyük ölçüde Jean-François Lyotard, Jean Baudrillard, Jacques Derrida, Michel Foucault'dan yapılacak alıntılar teorik ve felsefi alt yapının açıklanmasında çok büyük katkılar sağlayacaktır. Aynı şekilde Thomas Bernhard, Umberto Eco, Italo Calvino, Jorge Luis Borges, Oğuz Atay, Yusuf Atılgan, Orhan Pamuk, Hasan Ali Toptaş, İhsan Oktay Anar vs. yazarların metinlerinden seçkiler sunularak sağlam

zemine oturtulduğu düşünölen teorik ve felsefi alt yapının uygulamalı şekilde geçerliliği kanıtlanabilir. Sonucunda bir yere varılmak istenen açıklamaların daha anlaşılır olması için diğer postmodern sanat alanlarından, sanatçılardan ve eserlerden de faydalanılabilir. Mesela mimari, resim hatta belki de en çok da sinema.

Belki de bunların hiçbirini postmodern bir anlatıdan zevk alan herhangi ve sıradan bir okuyucunun bu seçiminin nedenlerini açıklayamayacaktır. Bir başka şekilde düşünöldüğünde şu soru da üzerinde düşünölebilir bir ciddiyete sahiptir. Postmodern metnin bu tür metinlerden hoşlanan okuyucu için cazibesi eserin kendisinde mi neşvünema bulmakta yoksa onu çözümlmeye çalışan zekânın ya da ona yönelen zevk ve estetik anlayışının sahip olduğu birtakım niteliklerde mi? Kısacası postmodern bir anlatı mı, postmodern bir okuyucu mu öncelenmelidir bu kıyaslamada? Kişinin sahip olduğu vasıflar onun tercihlerini belirleyen konumda mıdır seçtiği metinler için? Aradığım kitabı sonunda buldum demek aslında duygu, düşünce dünyama hitap edecek ve bana haz verecek, rahatlamama, arınmama yardım edecek kitabı buldum demek değil midir? Bundan da aslında postmodern anlatının özelliğinden ya da sahip olduğu niteliklerden değil de okuyucunun her anlamda içinde bulunduğu durumların bu tür metinlerden hoşlanmasına sebep olduğu çıkarımı elde edilemez mi? Ben toplumsal ve sosyal hatta ekonomik mevcut duruma uyum sağlayamadım, kalabalıklar içinde kendimi aslında yalnız hissediyorum veya kendime zaman ayırmak için bilerek ve isteyerek kendimi yalnızlaştırmak istiyorum diyen bir okurun kendisine sığınacak bir liman olarak postmodern metinleri bulmuş olması mümkün değil midir? Ya da hiçbir şey hayatta sade ve anlaşılır ve tekdüze değil, her şey iç içe, karmakarışık ve birbirinden etkilenmiş ya da birbirinin taklidi, birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili; birbirini andırıyor, diğerine gönderme yapıyor düşüncesinin düz ve klasik mantıkla meydana getirilmiş metinler yerine, her unsurun birbirine karıştırıldığı metinlerarası göndermelerle eskiyi yeniyile, önceyi şimdiyle köprüleyen metinlere yönelmesi tesadüfi olabilir mi? Hayatta hiçbir şeye seyirci kalmak istemeyen, bir şeylerin değişmesinde, gelişmesinde, atılmasında, zamanı eksiltten dünyada kendisinden habersiz hiçbir şeyin olmasını istemeyen, her şeyden haberim olsun, içinde onayım olmayan, dahlim bulunmayan değişimlerin olmasını istemiyorum diyen bir bireyin okuduğu metinde de yazarından metne dâhil olabilme imkânı sunmasını, en azından yorum ve algılamaya aşamasında birtakım çıkarımları kendisine bırakmasını istemesi okuma metni seçiminde etkili değil midir? Belki de postmodern okurun postmodern bir anlatıdan hoşlanmasının sebebi kahramanla özdeş bir hayatı paylaşıyor olmasıdır. Modern hayatın binbir parçaya ayırdığı birey, bir bedende onlarca, yüzlerce kişiliği barındırmak zorunda kaldığından hiçbirisine tam anlamıyla gereken alakayı sağlayamadığı için, zaman ve mekânın ye-

tersizliğinden ötürü hiçbir kimliğini tam anlamıyla doyuramadığı ve kendisine ayırabileceği bir özel “an”ların olmamasından mütevellit, içinde bulunduğu sıkıntıları paylaşacağı bir dert ortağı, dinleyici bulamayınca şizofrenleşerek patolojik bir kişilik hâline dönüştüğünden, en azından “benzerimsi” kıvamında olsa da insan hayatını anlatan bir metinden böyle bir beklenti içinde olması, kendi gibi paramparça bir kahramanın izini sürmesi gayet doğal değil midir? Bir insanın hiyerarşiden, düzenden, bilim ve tekniğin insanlığa sağladığı sözde yarardan, dünyanın her karış toprağını işgal ederek her şeyi egosunun ayakları altında ezmekle yetinmeyip hep daha fazlasına sahip olmak isteyen öznelerden, etrafını kuşatıp kendi yaşam alanlarını daraltan nesnelere, makineden ve makineleşmekten, maddiyattan, insana huzur ve adaleti sağlaması beklenen ancak belli bir coğrafya ya da belli coğrafyaların belli oligarşik kesimlerine çıkar sağlamaktan öteye gidemeyen kurallardan, otoritelerden, dünyaya ellerinde şırınga ve büyüteçle bakıp hastalıklı bir kişi veya ıslahı beklenen bir durum arayarak sonucunda bulmanın verdiği heyecanla düzeltelim derken vücudun en hassas noktalarının kaybedilmesine sebep olan, dünyayı kansere, biyolojik silahlara, virüslere ve doğada kendi doğal sürecinde oluşabilme imkânı olmayan envai çeşit pisliğin ve mikrobun oluşmasına sebep olan beyaz önlüklü bilim adamlarından ve insanı tedirgin eden bu durumların dışında kalan ancak önem bakımından hiç de bunlardan geri kalmayacak diğer bütün her şeyden tiksinerken, nefret ederek, kaçarak, kendisini anarşinin, kaosun, oyunun içinde en azından okuma sürecinde mutlu hissetmesi, rahatlaması, arınması çok mu beklenmedik bir durumdur? Bununla birlikte postmodern anlatılardaki “anlatı ormanları”nda gezinmek, orada yeri geldiğinde kaybolmak, yolunu şaşırarak, düşmek, kalkmak, masalsi bir dünyada geçmişin her türlü varlığı ile karşılaşma ihtimali ve tehlikesini yaşamak her türlü tehlikenin ve olası ya da olması ihtimali uzak olan her türlü durumların anlık karşılaşıldığı gerçek dünyayı andırmaz mı? Anlamın göreceli ambalajında sunulduğu bir çeşitlilikle kavramsal bir kargaşanın hâkim olduğu, ağızdan çıkanla anlaşılabilir arasında birden çok anlam katmanının sığdırılabildiği ve anlaşılabilmiş olmanın anlatma ve ifade etme araçlarının yetersizliğinden kaynaklandığı, göstergelerle gösterilenlerin birbirine karıştığı, birbirinden uzaklaştığı gerçek dünyada, postmodern bir anlatıda dilin kaypaklığından istifade eden anlatıcının yaptığı kelime oyunları, sözcüklerin içlerinin boşaltılıp farklı anlamlara bir geçiş olarak kullanıldığı kural tanımaz ve anarşist tavrın postmodern okuyucuda bıraktığı mutluluk da bir başka cazibe noktası sayılabilir postmodern okuyucunun postmodern bir anlatıyı okumayı tercih etmesi için.

Kısacası çok genç yaşlarda, hem de postmodern teoriden, kavramlardan, onun felsefi alt ve üst yapısından, daha önce tarih içinde kendisine seçkin bir yer edinmiş postmodern anlatıcılardan haberdar olmayan bir okurun ilk oku-

duğu postmodern metinden hoşlanması, onda kendisini bulması, bu tür metinleri tercih etmesi her şeyden önce kendi iç dünyası ve düşünce yapısıyla, hayata, insanlara, olaylara, geçmişe, geleceğe, şimdiye bakış açısıyla açıklanabilir. Yine o sebeptendir ki her okur postmodern metinden hoşlanacak ve ondaki hayranlık veren iç serüvenin akışına kendisini kaptırıp anlatının kahramanı veya kahramanlarıyla olaylara ve tehlikelere atılacak diye bir zorunluluk ve beklenti yok elbette. Tıpkı her okurun mimetik (yansıtmacı) ya da modern romandan hoşlanması gibi genel geçer bir durumun söz konusu olmaması gibi.